

Guió de lectura per al llibre de Piketty

Nicolau João Bakker

Diadema (São Paulo), Brasil

Déu ens parla a través dels senyals dels temps, ens diu el document conciliar "Gaudium et spes". És així, doncs, que per a tots nosaltres, ja siguem religiosos o llecs, és important saber "llegir" la nostra societat cada cop més complexa, sobretot la seva "economia", "l'eix" que fa moure tots els engranatges. *El capital al segle XXI*, de Thomas Piketty, és un llibre que desafia tant els de la dreta com els de l'esquerra. Per incentivar la lectura del llibre presentem, a continuació, un petit "guió" tot seleccionant, a títol d'exemple, tan sols algunes de les qüestions fonamentals tractades al llibre.

Primera qüestió: De la renda nacional, quina és la part que pertany al treballador?

Segons Piketty, "per definició, la renda nacional mesura el conjunt de les rendes de què disposen els residents d'un país al llarg d'un any" (p. 66) [...] "Renda nacional = renda del capital + renda del treball" (p. 69) [...] "En termes pràctics, la renda nacional d'uns 30.000 euros per habitant en vigor als països rics es descomponia en aproximadament 21.000 euros de renda del treball (70%) i 9.000 euros de renda del capital (30%)" (p. 79) [...] "El cas més important és, sens dubte, el de l'alta participació del capital durant les primeres fases de la Revolució Industrial (1800-1860). Al Regne Unit, on les dades són més completes, els treballs històrics disponibles suggereixen que la participació del capital es va expandir en deu punts percentuals de la renda nacional, passant de prop de 35-40% a finals del segle XVIII i principis del XIX a un 45-50% a mitjan segle XIX, moment en què es redactava el Manifest Comunista". (p. 288)

El concepte de "renda nacional" és bàsic en l'anàlisi d'economia, ja que permet indicar quina part pertany al treballador i quina al capital. Els nombrosos i rigorosíssims gràfics de Piketty mostren la famosa "corba en U": el capital era fort al segle XIX, va decreixer a la primera meitat del XX i va tornar a créixer amb força a la

segona meitat del XX (especialment amb l'onada neoliberal).

Segona qüestió: El mercat lliure és un àngel o un dimoni?

Segons Piketty, "aquesta desigualtat fonamental, que traduiré amb la fórmula $r > g$, on r és la taxa de remuneració del capital (és a dir: el que rendeix, de mitjana, el capital durant un any, sota la forma de guanys, dividends, interessos, lloguers i d'altres rendes del capital, segons el percentatge del seu valor) i g representa la taxa de creixement (és a dir: el creixement anual de la renda i de la producció), representarà un paper essencial en aquest llibre. En certa manera, aquesta taxa resumeix la lògica de les meves conclusions" (p. 47). "És important remarcar que la desigualtat fonamental, $r > g$, la principal força de divergència al meu estudi, no té cap relació amb cap imperfecció del mercat [...] És possible imaginar que institucions i polítiques públiques puguin contrabalançar els efectes d'aquesta lògica imparabile: per exemple, l'adopció d'un impost progressiu sobre el capital pot actuar sobre la desigualtat $r > g$, alineant la remuneració del capital i el creixement econòmic." (p. 49)

Per a Piketty, el mercat lliure és més aviat un àngel. La falta de polítiques públiques adequades, però, el transformen en un dimoni.

Tercera qüestió: Quina és la marca principal del capitalisme actual?

Segons Piketty, "des dels anys 1970-1980 del segle passat, assistim a una explosió sense precedents de la desigualtat de la renda als Estats Units. La parcel·la del desè superior ha passat del 30-35% de la renda nacional als anys 1970 a prop dels 40-45% als anys 2000-2001, una pujada de gairebé quinze punts percentuals de la renda nacional americana." (p. 374) "Dels quinze punts percentuals de renda nacional suplementària que van ser absorbits pel desè superior, al voltant d'onze punts –gairebé tres quarts– van ser acaparats per l'1% (és a dir, el grup de les rendes actuals superiors a 352.000 dòlars l'any 2010), i la meitat va anar cap al 0'01% (el grup de les rendes anuals per sobre del milió i mig de dòlars)." (p. 377) "La nova desigualtat americana té una estreta relació amb l'arribada d'una societat de "superexecutius." (p. 384-385) "La parcel·la del mil·lèssim superior (0'1%) ha passat del 2% a gairebé el 10% de la renda nacional." (p. 407) "Les ordres de grandesa obtingudes per a la parcel·la del centèssim superior en la renda nacional a les nacions pobres o emergents són, en principi, extremament pròximes a les observades als països rics." (p. 417) "Avui dia, la recaptació fiscal s'ha tornat, o està

a punt de tornar-se, regressiva al capdamunt de la jerarquia de les rendes a la majoria dels països.”

Piketty atribueix l'encimbellament dels “superexecutius” a l'aparició de les macroempreses modernes i al “extremisme meritocràtic”, sense cap mena de lligam lògic amb l'augment de producció, a més de l’“enorme caiguda de la taxa de l'impost sobre la renda marginal superior als països anglosaxons a partir dels anys 1970-1980 del segle passat.” (p. 429)

Quarta qüestió: Amb la seva anàlisi sobre el “capital”, Marx la va encertar o es va equivocar?

Segons Piketty, “Marx va rebutjar la hipòtesi que el progrés tecnològic pogués ser durador i que la productivitat fos capaç de créixer de manera contínua –dues forces que podrien, en certa mesura, contraposar-se al procés d'acumulació i concentració del capital privat. Sense cap mena de dubte, li faltaven les dades estadístiques per llimar les seves posicions [...] El principi d'acumulació infinita que proposa conté una noció fonamental, tan vàlida per a l'anàlisi del segle XXI com per al segle XIX.” (p. 26)

No serveix per a res posar un “aprovat” o un “suspès” ni al capitalisme ni al marxisme. Tot depèn del punt de vista. Les generalitzacions són massa tòpiques, fins i tot a l'Església. Marx va ser una icona del passat. Piketty ho és del present.

Cinquena qüestió: Amb la seva anàlisi del “Capital”, Piketty aporta alguna cosa nova?

Segons el mateix autor, “la lliçó general de la meua recerca és que l'evolució dinàmica d'una economia de mercat i de propietat privada, deixada de la mà de Déu, conté forces de convergència importants, lligades sobretot a la difusió del coneixement i de les qualificacions, però també forces de divergència vigoroses i potencialment amenaçadores per a les nostres societats democràtiques i per als valors de justícia social sobre els quals aquestes es basen... La millor solució és l'impost progressiu anual sobre el capital. Amb aquest impost, és possible evitar l'espiral eternament desigualadora i, al mateix temps, preservar les forces de competència i els incentius perquè noves acumulacions primitives es produeixin sense interrupció.” “L'impost progressiu expressa, d'alguna manera, un compromís ideal entre justícia social i llibertat individual.”

La proposta d'un impost progressiu sobre el capital, com a complement dels impostos sobre la renda i l'herència, no elimina el sistema capitalista, sinó que innova en el sentit d'impedir l'"acumulació infinita" que forma part del seu ADN.

Sisena qüestió: En el sistema capitalista, els salaris són sempre baixos?

Segons Piketty, "a l'Europa Occidental, a l'Amèrica del Nord i al Japó, la renda mitjana ha passat de poc més de 100 euros al mes per habitant l'any 1700 a més de 2.500 euros al mes el 2012. Dit en plata: s'ha multiplicat per vint. En realitat, però, l'expansió de la productivitat, és a dir, de la producció per hora treballada, encara ha augmentat més... El poder de compra mitjana en vigor al Vell Continent amb prou feines ha canviat entre el 1700 i el 1820. Entre 1820 i 1913 s'ha més que doblat. Finalment, ha augmentat més de sis cops entre el 1913 i el 2012." (p. 121)

Atenció amb aquest "mitjà" del poder de compra. Les mitjanes amaguen grans disparitats. Tothom hi ha guanyat, però alguns molt més que d'altres.

Setena qüestió: L'abisme entre països rics i pobres continuarà creixent?

Segons Piketty, "la participació dels països rics a la renda global (mundial) va arribar a un 46% el 2012 i fem servir la paritat de poder de compra, contra un 57% si fem servir les taxes de canvi nominals... La participació dels països rics a la renda global ha disminuït de forma sistemàtica des dels anys 1970-1980 del segle passat. Sigui quina sigui la mesura utilitzada, el món sembla haver entrat en una fase de convergència entre països rics i pobres." (p. 97) "L'experiència històrica suggereix que el principal mecanisme que permet la convergència entre països és la difusió del coneixement, tant en l'àmbit internacional com en el domèstic." (p. 102) "La parcel·la del mil·lèssim superior (del món) actualment sembla estar pròxima al 20% del patrimoni total; la del centèssim superior, a prop del 50% del patrimoni total, i la del dècim superior, entre el 80 i el 90%. La meitat inferior de la població mundial posseeix, sens dubte, menys del 5% del patrimoni total." (ps. 562-563)

Els països rics i pobres continuen distanciant-se els uns dels altres, però el ritme disminueix de mica en mica. El gràfic 1.3 de Piketty mostra la desigualtat mundial de l'any 1700 a l'any 2012. Si adoptem la mitjana mundial com a 100%, l'hiatus aproximat és de 140%/90% (del PIB per habitant) el 1700; 220%/37% el 1950; 245%/45% el 1990, i 225%/61% el 2012 (p. 89)

P. S. (Una anàlisi molt més detallada sortirà en breu en una revista de

circulació nacional.)

Déu ens parla a través dels senyals dels temps, ens diu el document conciliar "Gaudium et spes". És així, doncs, que per a tots nosaltres, ja siguem religiosos o llecs, és important saber "llegir" la nostra societat cada cop més complexa, sobretot la seva "economia", "l'eix" que fa moure tots els engranatges. El capital al segle XXI, de Thomas Piketty, és un llibre que desafia tant els de la dreta com els de l'esquerra. Per incentivar la lectura del llibre presentem, a continuació, un petit "guió" tot seleccionant, a títol d'exemple, tan sols algunes de les qüestions fonamentals tractades al llibre.

Primera qüestió: De la renda nacional, quina és la part que pertany al treballador?

Segons Piketty, "per definició, la renda nacional mesura el conjunt de les rendes de què disposen els residents d'un país al llarg d'un any" (p. 66) [...] "Renda nacional = renda del capital + renda del treball" (p. 69) [...] "En termes pràctics, la renda nacional d'uns 30.000 euros per habitant en vigor als països rics es descomponia en aproximadament 21.000 euros de renda del treball (70%) i 9.000 euros de renda del capital (30%)" (p. 79) [...] "El cas més important és, sens dubte, el de l'alta participació del capital durant les primeres fases de la Revolució Industrial (1800-1860). Al Regne Unit, on les dades són més completes, els treballs històrics disponibles suggereixen que la participació del capital es va expandir en deu punts percentuals de la renda nacional, passant de prop de 35-40% a finals del segle XVIII i principis del XIX a un 45-50% a mitjan segle XIX, moment en què es redactava el Manifest Comunista". (p. 288)

El concepte de "renda nacional" és bàsic en l'anàlisi d'economia, ja que permet indicar quina part pertany al treballador i quina al capital. Els nombrosos i rigorosíssims gràfics de Piketty mostren la famosa "corba en U": el capital era fort al segle XIX, va decreixer a la primera meitat del XX i va tornar a créixer amb força a la segona meitat del XX (especialment amb l'onada neoliberal).

Segona qüestió: El mercat lliure és un àngel o un dimoni?

Segons Piketty, "aquesta desigualtat fonamental, que traduiré amb la fórmula $r > g$, on r és la taxa de remuneració del capital (és a dir: el que rendeix, de mitjana, el capital durant un any, sota la forma de guanys, dividends, interessos, lloguers i d'altres rendes del capital, segons el percentatge del seu valor) i g representa la taxa de creixement (és a dir: el creixement anual de la

renda i de la producció), representarà un paper essencial en aquest llibre. En certa manera, aquesta taxa resumeix la lògica de les meves conclusions" (p. 47). "És important remarcar que la desigualtat fonamental, $r > g$, la principal força de divergència al meu estudi, no té cap relació amb cap imperfecció del mercat [...] És possible imaginar que institucions i polítiques públiques puguin contrabalançar els efectes d'aquesta lògica imparable: per exemple, l'adopció d'un impost progressiu sobre el capital pot actuar sobre la desigualtat $r > g$, alineant la remuneració del capital i el creixement econòmic." (p. 49)

Per a Piketty, el mercat lliure és més aviat un àngel. La falta de polítiques públiques adequades, però, el transformen en un dimoni.

Tercera qüestió: Quina és la marca principal del capitalisme actual?

Segons Piketty, "des dels anys 1970-1980 del segle passat, assistim a una explosió sense precedents de la desigualtat de la renda als Estats Units. La parcel·la del desè superior ha passat del 30-35% de la renda nacional als anys 1970 a prop dels 40-45% als anys 2000-2001, una pujada de gairebé quinze punts percentuals de la renda nacional americana." (p. 374) "Dels quinze punts percentuals de renda nacional suplementària que van ser absorbits pel desè superior, al voltant d'onze punts –gairebé tres quarts– van ser acaparats per l'1% (és a dir, el grup de les rendes actuals superiors a 352.000 dòlars l'any 2010), i la meitat va anar cap al 0'01% (el grup de les rendes anuals per sobre del milió i mig de dòlars)." (p. 377) "La nova desigualtat americana té una estreta relació amb l'arribada d'una societat de "superexecutius." (p. 384-385) "La parcel·la del mil·lèssim superior (0'1%) ha passat del 2% a gairebé el 10% de la renda nacional." (p. 407) "Les ordres de grandesa obtingudes per a la parcel·la del centèssim superior en la renda nacional a les nacions pobres o emergents són, en principi, extremament pròximes a les observades als països rics." (p. 417) "Avui dia, la recaptació fiscal s'ha tornat, o està a punt de tornar-se, regressiva al capdamunt de la jerarquia de les rendes a la majoria dels països."

Piketty atribueix l'encimbellament dels "superexecutius" a l'aparició de les macroempreses modernes i al "extremisme meritocràtic", sense cap mena de lligam lògic amb l'augment de producció, a més de l'"enorme caiguda de la taxa de l'impost sobre la renda marginal superior als països anglosaxons a partir dels anys 1970-1980 del segle passat." (p. 429)

Quarta qüestió: Amb la seva anàlisi sobre el "capital", Marx la va encertar o es va equivocar?

Segons Piketty, "Marx va rebutjar la hipòtesi que el progrés tecnològic pogués ser durador i que la productivitat fos capaç de créixer de manera contínua –dues forces que podrien, en certa mesura, contraposar-se al procés d'acumulació i concentració del capital privat. Sense cap mena de dubte, li faltaven les dades estadístiques per llimar les seves posicions [...] El principi d'acumulació infinita que proposa conté una noció fonamental, tan vàlida per a l'anàlisi del segle XXI com per al segle XIX." (p. 26)

No serveix per a res posar un "aprovat" o un "suspès" ni al capitalisme ni al marxisme. Tot depèn del punt de vista. Les generalitzacions són massa tòpiques, fins i tot a l'Església. Marx va ser una icona del passat. Piketty ho és del present.

Cinquena qüestió: Amb la seva anàlisi del "Capital", Piketty aporta alguna cosa nova?

Segons el mateix autor, "la lliçó general de la meua recerca és que l'evolució dinàmica d'una economia de mercat i de propietat privada, deixada de la mà de Déu, conté forces de convergència importants, lligades sobretot a la difusió del coneixement i de les qualificacions, però també forces de divergència vigoroses i potencialment amenaçadores per a les nostres societats democràtiques i per als valors de justícia social sobre els quals aquestes es basen... La millor solució és l'impost progressiu anual sobre el capital. Amb aquest impost, és possible evitar l'espiral eternament desigualadora i, al mateix temps, preservar les forces de competència i els incentius perquè noves acumulacions primitives es produeixin sense interrupció." "L'impost progressiu expressa, d'alguna manera, un compromís ideal entre justícia social i llibertat individual."

La proposta d'un impost progressiu sobre el capital, com a complement dels impostos sobre la renda i l'herència, no elimina el sistema capitalista, sinó que innova en el sentit d'impedir l'"acumulació infinita" que forma part del seu ADN.

Sisena qüestió: En el sistema capitalista, els salaris són sempre baixos?

Segons Piketty, "a l'Europa Occidental, a l'Amèrica del Nord i al Japó, la renda mitjana ha passat de poc més de 100 euros al mes per habitant l'any 1700 a més de 2.500 euros al mes el 2012. Dit en plata: s'ha multiplicat per vint. En realitat, però, l'expansió de la productivitat, és a dir, de la producció per hora treballada, encara ha augmentat més... El poder de compra mitjana en vigor al Vell Continent amb prou feines ha canviat entre el 1700 i el 1820. Entre 1820 i 1913 s'ha més que doblat. Finalment, ha augmentat més de sis cops entre el 1913 i el 2012." (p. 121)

Atenció amb aquest "mitjà" del poder de compra. Les mitjanes amaguen grans disparitats. Tothom hi ha guanyat, però alguns molt més que d'altres.

Setena qüestió: L'abisme entre països rics i pobres continuarà creixent?

Segons Piketty, "la participació dels països rics a la renda global (mundial) va arribar a un 46% el 2012 i fem servir la paritat de poder de compra, contra un 57% si fem servir les taxes de canvi nominals... La participació dels països rics a la renda global ha disminuït de forma sistemàtica des dels anys 1970-1980 del segle passat. Sigui quina sigui la mesura utilitzada, el món sembla haver entrat en una fase de convergència entre països rics i pobres." (p. 97) "L'experiència històrica suggereix que el principal mecanisme que permet la convergència entre països és la difusió del coneixement, tant en l'àmbit internacional com en el domèstic." (p. 102) "La parcel·la del mil·lèssim superior (del món) actualment sembla estar pròxima al 20% del patrimoni total; la del centèssim superior, a prop del 50% del patrimoni total, i la del dècim superior, entre el 80 i el 90%. La meitat inferior de la població mundial posseeix, sens dubte, menys del 5% del patrimoni total." (ps. 562-563)

Els països rics i pobres continuen distanciant-se els uns dels altres, però el ritme disminueix de mica en mica. El gràfic 1.3 de Piketty mostra la desigualtat mundial de l'any 1700 a l'any 2012. Si adoptem la mitjana mundial com a 100%, l'hiatus aproximat és de 140%/90% (del PIB per habitant) el 1700; 220%/37% el 1950; 245%/45% el 1990, i 225%/61% el 2012 (p. 89)

P. S. (Una anàlisi molt més detallada sortirà en breu en una revista de circulació nacional.)

